

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7669>

Number: 70 , p. 201-209, Autumn I 2018

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / The Published Date

31.05.2018

09.09.2018

Yayınlanma Tarihi / Publication of Acceptance Date

30.09.2018

A CONTRASTIVE ANALYSIS OF “BILLIARDS AT NINE THIRTY”, A NOVEL WRITTEN BY THE GERMAN AUTHOR HEINRICH BOLL AND TRANSLATED VERSIONS OF THE BOOK ACCORDING TO GIDEON TOURY’S TARGET-ORIENTED THEORY*

HEINRICH BÖLL’ÜN “DOKUZ BUÇUKTA BİLARDO” ADLI ESERİ VE TÜRKÇE ÇEVİRİLERİNİN GİDEON TOURY’NİN EREK ODAKLI KURAMINA GÖRE KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Asst. Prof. Dr. Lokman Tanrıku

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1862-8176>

Neveehir Hacı Bektas Veli University, Faculty of Education, Department of Foreign Language Educaiton
lokmantanrikulu@hotmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı Nobel ödüllü ünlü Alman yazar Heinrich Böll’ün 1959 yılında yayımladığı “Dokuz Buçukta Bilardo (Billard um halb zehn)” adlı romanı ile farklı çevirmenler tarafından farklı tarihlerde çevirisi yapılmış olan üç ayrı çevirinin karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Eserler incelenirken ilk olarak süreç öncesi normları, çevirinin hangi dilden yapılacağı, hangi yazarın hangi metnin çeviri için seçileceği, dışsal görünüşleri, kapak sayfaları, metin içi bölümleri vb. ölçütler göz önünde bulundurulup, sonra çalışmanın amacı kaynak metinden rastlantısal seçilmiş cümle çevirileri ele alınıp, eşdeğerleri bulunmuştur. Kaynak metindeki metinler ile çevrilen metindeki eşdeğerleri arasındaki ilişki Gideon Toury’nin erek odaklı çeviri kuramına göre incelenmiştir. Çeviri normlarının incelenmesinde, süreç öncesi normlar ve çeviri süreci normlarına yer verilmiştir. Sonra eserin çözümlenmesine yer verilmiştir. Sonuç olarak Gideon Toury’nin erek odaklı kuramına göre incelenen üç çeviri eserde kullanılan çeviri stratejileri aynı ol-

* This article was submitted verbally at Alanya International 4th Asos Congress (Philology Symposium) held on May 3-5, 2018.

sa da, kaynak metne yakın ise “yeterli”, erek metne yakın ise “kabul edilebilir” olarak değerlendirilmektedir. Yapılan çevirilerde en çok birebir çeviri, yer değiştirme, çıkarma, ekleme, uyarlama, yorumlama ve yerleştirme stratejilerine başvurulmuştur. İnceleme sonunda çeviriler değerlendirildiğinde her üç çeviri de hem kaynak metin dil ve kültüre yakın olduğu için yeterli ve hem de erek metin, dil ve kültüre yakın olduğu için kabul edilebilir bir çeviri olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Erek Odaklı Yaklaşım, Çeviri Stratejileri, Yeterli, Kabul Edilebilir

Abstract

The aim of this study is to make a contrastive analysis of a novel written by the Nobel-winning German Author Heinrich Böll in 1956 and three translated versions by different translators. While analysing the literary works, the criteria such as preliminary norms, in other words, outer view, the target and source languages for translation, selection of authors' texts for translation, cover pages, inter-textual parts, etc. were taken into consideration primarily and then some translated sentences were picked up at random from the source text, which is the aim of the study, and their equivalences were found in the produced text. The relationship between these sentences with their equivalences were analysed within the frame of Gideon Tour's target-oriented translation theory. When examining the translation norms, preliminary norms and operational norms and then the analysis of the literary text were covered. Upon our analysis according to Gideon Tour's target-oriented translation theory, the translation strategies employed in three versions of translation were found to be the same; however, the one close to the original text is considered to be “adequate”, the one close to the target text is considered to be “acceptable”. Ultimately, it was seen that word-for-word translation, adaptation, interpreting, adaptation, deletion, naturalization and alteration strategies have been widely used. Consequently, all three translations being close to the source text, language and culture as well as to the target text, language and culture, they were considered to be both “adequate” and “acceptable”.

Key Words: Translation, Target-Oriented Approach, Translation Strategies, Adequate, Acceptable

1. GİRİŞ

Çok yönlü, karmaşık ve disiplinlerarası bir olgu olan çeviri eylemi, medeniyetler tarihi kadar eskidir ve aynı dili konuşmayan toplumlar ve bireyler arasında iletişimi sağlayan önemli bir bilgi aktarım etkinliğidir. Çeviri olgusu, kültürler arasındaki iletişimi sağlarken aynı zamanda toplumlara kendi kültürlerinde sanat ve düşünce anlamında yeni ufuklar açmaktadır. Her kültür kendi gelişimini sağlayabilmek ve dilini zenginleştirerek yeni bir kültür dili oluşturmak için farklı kaynaklardan beslenmek, başka bir deyişle, farklı kültürlerle iletişim kurmak durumundadır. Bu iletişim, çeviri edimiyle farklı bir kültürün özgün kültüre taşınması, yani özgün kültürde yerleşmiş olan metinlerin farklı bir kültürdeki metinlerle bir köprü

kurması biçiminde gerçekleşmekte. Zira günümüzde çeviri etkinliği, dilsel bir işlem olmanın dışında sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik ve tarihi etkenlere bağlı bir olgu olarak ele alınmaktadır. Tarihsel süreç içinde ele alındığında ise çeviri etkinliği, yukarıda bahsedilen etkenlere bağlı olarak her dönemde var olmuştur. Kullanılan çeviri yöntemi ise, söz konusu dönemin özelliğine göre değişiklik arz etmiştir. Çeviribilim, 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan yeni bir disiplindir. Çeviribilim sayesinde hem dilsel hem de kültürel aktarım gerçekleşir. Özellikle yazınsal metin çevirilerinde kültürel öğelerin erek kültüre aktarımında çevirmen kilit rol oynamaktadır. Çevirmen bu dilsel ve kültürel aktarımı gerçekleştirirken, hem kaynak hem de erek dil ve bu dillerin

kültürel özelliklerini iyi bilmesi gerekir.

Çeviri kavramının sözlük tanımlarına bakıldığında Türk Dil Kurumu'nun (1988: 125) sözlüğünden genel anlamıyla "dilden dile aktarma" olarak geçtiği görülmektedir.

Ricoeur (2008: 10), çeviriyi bir "kurtarma etkinliği" olarak değerlendirirken bu süreçte kayıplara razı olunması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre neyin kurtarıldığı ve neyin yitirildiği sorgulanmalıdır. Çeviri eylemi iki paydaş bağlantı içinde yer almaktadır. Yabancı sözcüğü, metni, yazarı ve dillerini kapsarken okur sözcüğü, çevrilen metnin alıcısını kapsamaktadır. Böylelikle her ikisinin arasında iletişim görevini üstlenen çevirmen, bildirinin tamamını bir kültürden diğere aktarmaktadır.

Ülkemizde çeviri alanı ile ilgili önemli çalışmaları bulunan Akşit Göktürk (1994: 14), "Çeviri: Dillerin Dili" adlı yapıtında dil – kültür ilişkisi içinde çeviriyi şu şekilde tanımlamaktadır. "Çeviri yalnızca anlamın yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarımı değildir. Somut insan yaşamı ile iç içedir. Başka dillerin tanımlandığı, başka dünyaların tanıtılmasıdır."

İsraili çeviribilimci Gideon Toury, kültürü de dil kadar ön planda tutan kuramcı Itamar Even-Zohar'ın Çoğul Dizge Kuramından etkilenerek (*In Search of Theory of Translation*) adlı kitabında kendi kuramının ilkelerini tanıtır (1995). Toury'e göre çeviri mutlak kriterlerle değil, normlarla tanımlanır. Norm, bir toplum tarafından kabul edilen değerlerin çevirisidir (1995: 53-62). Toury, çeviri işlemi sırasında, *öncül normlar*, *süreç öncesi normlar* ve *süreç normları* olmak üzere üç tip normdan söz eder.

Öncül normlar çevirmenin kaynak ve hedef metinlerinden ve bu metinlerin dahil olduğu kültürel sistemden hangisine odaklanılacağına belirlendiği temel normlardır. Kaynak metin normları baskınsa yeterli çeviri (adequate translation), hedef metnin normlar baskınsa kabul edilebilir çeviri (acceptable

translation) söz konusu olur. Süreç öncesi normlar, bir çevirinin neden çeviri için seçildiğini gösteren çeviri politikasının yanı sıra; çevirinin bir ara dilden mi yoksa kaynak dilden mi yapıldığını gösteren çevirinin doğrudanlığı ile ilgilidir. Süreç normları hedef metinle ilgili matris normları ve metinsel-dilsel normları içerir. Matris normları çeviri metninin nasıl bölümlendiği, dipnot dâhil herhangi bir ekleme veya çıkarmaya tabi tutulup tutulmadığı ile ilgilidir. Metinsel-dilsel normlar ise "hedef dilse sözcük ve ifade seçimi, sözcük ve ifade düzeyinde üslûpla ilgili çevirmen tercihlerinin nasıl bir davranış sergilendiğini betimlemeye yöneliktir" (Suçin, 2013: 56-57).

Çevirmenlerin bir metni seçerken ve çevirirken o metne olan yaklaşımları ve aktarım esnasında benimsedikleri çeşitli yöntemler çeviri stratejilerini meydana getirir. Yerel çeviri stratejileri, belli dil grupları arasında uygulanan çeviri yöntemleridir ve söz konusu dillerin yapı, dizilim ve sözcük dağarcığına ilişkin özelliklerden ister istemez etkilenirler. Genel çeviri stratejileri ise kaynak metne ait bazı öğelerin geri plana itilmesi, bazılarının da ön planda tutulması şeklinde meydana gelir. (Gürçağlar, 2011: s 38-47) Bu stratejiler ışığında eleştirmen çeviri metnin kaynak metne mi yoksa erek dil ve kültüre mi daha yakın olduğunu belirleyebilecektir.

2. YÖNTEM

Öncelikle süreç öncesi normlar incelenmiştir. Daha sonra özgün metin ve çevirileri karşılaştırmalı bir yöntemle irdelenmiştir. Seçilen cümleler, çeviri stratejileri ve Gideon Toury'nin erek odaklı çeviri yaklaşımı doğrultusunda incelenecektir. Elde edilen sonuçlar çeviri ve kaynak metin arasındaki benzerlikleri ve ayrılıkları ortaya çıkaracaktır.

Yukarıda belirtilen çerçevede Heinrich Böll tarafından 1959 yılında yayımlanan "Billiard umd halb zehn" adlı romanın Türkçeye çevrilen üç farklı çevirisi İsraili Çeviribilimci Gideon Toury'nin öncül normlar kap-

samında ortaya attığı yeterlilik/kabul edilebilirlik kavramları üzerinden incelenecektir. Elde edilen sonuçlar çeviri metinler (EM) ile kaynak metin(KM) arasındaki benzerlikler ve ayrılıkları ortaya çıkaracaktır.

Bu çevirilerden ilki (EM1) Çiğdem Bozdoğan'ın kaleminden Altın Kitaplar Yayınevi tarafından İstanbul- 1972 tarihinde, ikincisi (EM2) Ayça Sabuncuoğlu'nun kaleminden Can Sanat Yayınları tarafından İstanbul-2013 tarihinde ve üçüncüsü (EM3) Mehmet Harmancı'nın kaleminden Milliyet Yayınları tarafından İstanbul-1972 tarihinde çıkmıştır.

2.1 Süreç öncesi Normları

Bu kısımda çevirilerin kapak sayfalarına ve varsa önsözlerine değinerek çeviri öncesi normlar saptanmaya çalışılmıştır.

Çeviri eserlerin kapakları incelendiğinde; Altın Kitaplar Yayınevinden çıkan Çiğdem Bozdoğan tarafından yapılan çeviride kapak sayfasında romanı betimleyen bir kaç resim olduğunu, iç kısmında yazarın hayatını anlatan kısa tanıtım bulunmaktadır. Can Sanat Yayınlarından çıkan Ayça Sabuncuoğlu'nun çevirisinde kapak sayfasında romanı betimleyen bir resim yer almaktadır. İç kısmında ise yazar ve çevirmenin hayatını anlatan kısa tanıtım görmekteyiz. Milliyet Yayın-

larından çıkan Mehmet Harmancı çevirisinde kapakta romanı betimleyen bir resim bulunmaktadır. İç kısımda ise yazar veya çevirmen hakkında bir bilgi yoktur, hemen roman başlamaktadır. Kaynak metinde ise yazar hakkında bir bilgi yoktur, kaynak metin hemen 1. Bölüm ile başlamaktadır.

2.2 Çeviri Süreci Normları

Kaynak metin 328 sayfadır ve 13 bölümden oluşmaktadır. Bölümleri incelediğimizde 1. Bölümde 42 paragraf, 13. bölümde ise 105 paragrafın bulunduğunu görmekteyiz.

EM 1 olarak ele aldığımız Çiğdem Bozdoğan'ın çevirisi ise 335 sayfadır ve 13 bölümden oluşmaktadır. EM1'nin 1.bölümünde 70 paragraf ve son 13. bölümde 130 paragraf mevcuttur.

EM 2 olarak ele aldığımız Ayça Sabuncuoğlu'nun çevirisi 309 sayfadır ve 13 bölümden oluşmaktadır. EM2'nin 1. bölümünde 40 paragraf ve 13. son bölümde 121 paragraf bulunmaktadır.

EM3 olarak ele aldığımız Mehmet Harmancı'nın çevirisi 317 sayfa ve 13 bölümden oluşmaktadır. EM3'ün 1. hikâyesinde 59 paragraf ve son bölüm olan 13. bölümde ise 129 paragraf bulunmaktadır.

Tablo 1: İncelenen Kitaptaki Sayfa, Bölüm ve Paragraf Sayıları

	KM	EM1	EM2	EM3
1. Sayfa sayısı	328	335	309	317
2. -Bölüm sayısı	13	13	13	13
3. 1.Bölüm paragraf sayısı	42	70	40	59
4. Son bölüm paragraf sayısı	105	130	121	129

3. Metin Çözümlemesi

Örnek 1:

KM: " An diesem Morgen war Fähmel zum ersten Mal unhöflich zu ihr, fast grob. Er rief sie gegen halb zwölf an, und schon der Klang seiner Stimme verhieß Unheil; diese Schwingungen waren ihr ungewohnt, und gerade weil seine Worte so korrekt blieben, erschreckte sie der Ton: alle Höflichkeit war in dieser Stimme auf die Formel reduziert, als wenn er ihr statt Wasser

H2O angeboten hätte. " (1959; 5)

"EM1: "O sabah Faehmel ilk kez kibar davranmıyordu ona karşı hatta kaba bile sayılabılırdi. Onbir buçuğa doğru telefon ettiğinde sesinin tonundan hoşnutsuzluğu belli oluyordu. Kelimelerin belirginliğine karşın bu tok kızı daha da ürkütmüştü. Sesteki kibarlık, su yerine H2O sunan bir kimya formülü kuru luğundaydı." (1972; 9)

EM2: " Bu sabah Fähmel ilk kez kibar davranmadı ona, neredeyse kabaydı. On bir

buçuğa doğru aradı, bir terslik olduğu sesinden belliydi; sesindeki titremelere alışık değildi kadın. Sözleri son derece kesin çıktığı için sesinin tonu kadını korkutmuştu. Bütün kibarlığı bu sesin içinde bu formüle indirgenmişti; sanki kadına su yerine H₂O sunuyordu." (2013; 9)

EM3:" Bu sabah Faehmel ilk olarak böylesine kupkuru hatta kaba denilebilecek bir biçimde konuşmuştu onunla, saat on bir buçukta telefon ettiğinde sesinden anlaşılıyordu bunun altından bir şeyler çıkacağı. Bu ses tonu kızı ürkütmüştü, yepyeni bir şeydi bu. Ve bunu da ürkütücü yapan söylediği her şeyde her zamanki gibi kusurlu bir taraf bulunmadığıydı. Ama bu yeni sesinde bütün saygısı bir formüle dönüşmüştü sanki kıza su yerine H₂O uzatıyormuş gibi." (1972; 7)

KM'de tek cümle şeklinde ifade edilen metin, EM1, EM2 ve EM3'de çevirmenler tarafından erek metinde cümle dilbilgisel düzgüleştirilerek bölme-bölünme ve yer değiştirme stratejileri uygulanarak birden fazla cümle şeklinde çevrilmiş, birebir çeviri işlemi uygulanmıştır. EM3'de devrik cümle yapısı kullanılmıştır.

Örnek 2:

KM: " Es schlug zwölf von Sankt Severin. Sie zählte rasch die Briefumschläge, dreiundzwanzig, raffte sie zusammen, hielt sie fest. War er wirklich nur eine halbe Stunde bei ihr gewesen? Eben fiel der zehnte der zwölf fälligen Schläge." (1959; 22)

"EM1: "Sankt severin onikiyi çaldı. Leonore hemen zarfları saydı: Yirmiüç. Onları biraraya topladı. Yaşlı adam gerçekten yalnızca yarım saat mi kalmıştı yanında? Daha henüz çan oniki vuruşun onuncusundaydı." (1972; 26)

EM2: " Sankt severin Bazilikası'nın saati on ikiye vurdu. Kadın zarfları saydı, yirmi üç, birbirine bağladı, sıkıca tuttu. Gerçekten de yaşlı adam geleli yalnızca yarım saat mi olmuştu? On iki vuruşun onuncusu

da duyuldu." (2013; 24)

EM3:" St. Severin kilisesinin çanı on ikiyi vuruyordu. Leonore zarflarını saydı. Yirmi üç taneydi. Hepsini bir araya topladı. Yaşlı adam geleli ancak yarım saat mı olmuştu? Çan onuncu vuruşundaydı." (1972; 24)

EM1'de "hielt sie fest" cümlesi çıkarılmış, EM2'de "rasch" sözcüğü çıkarılmış, "Bazilikanın saati" sözcüğü eklenmiş, EM3'de "kilisesinin çanı" sözcüğü eklenmiş. Tüm çevirmenler serbest çeviriyle kaynak metni erek kültüre aktarmışlardır.

Örnek 3:

KM: " Nettlinger? Hab ich den Namen nicht schon mal gehört? Das ist so ein Gesicht, bei dem mir was einfallen müßte, was ich nicht vergessen wollte." (1959; 31)

"EM1: " Nettlinger? Bu adı daha önce duymamış mıydım? Bunu unutmak istemediğimi aklıma getirecek bir yüz! " (1972; 36)

EM2: " Nettlinger mi? Bu adı daha önce duymadım mı ben? Öyle bir yüz ki bu, unutmak istemediğim bir şeyi getiriyor aklıma." (2013; 33)

EM3:" Nettlinger mi? Ben bu adı daha önce de duymadım mı? Unutmak istemeyeceğim bir izlenim yapmış olması gereken tipte bir yüz bu." (1972; 33)

EM2 çevirmen tarafından devrik cümle yapısıyla ifade edilmiş, EM3'de "de" eki eklenmiştir. Her üç çeviri de kaynak metne bağlı kalınarak erek metne serbest çeviri yönüyle aktarılmıştır.

Örnek 4:

KM: " Der blasse Junge bewachte die Tür, lehnte gegen das weißlackierte Holz, die Hände auf dem Rücken, die Beine gekreuzt, in der violetten Uniform des Prinz Heinrich." (1959; 41)

"EM1: " Solgun yüzü delikanlı beyaz lake tahtaya yaslanmış, bacaklarını çaprazlamış, ellerini arkasında kenetlemiş. Prinz Heinrich'in mor üniforması içinde kاپıyı kollu-

yordu.” (1972; 46)

EM2: “ Solgun yüzü çocuk kapıyı gözlüyordu, beyaz boyalı tahtaya dayandı, ellerini arkasında kavuşturdu, bir bacağını ötekinin önüne koydu, üzerinde Prens Heinrich’in mor üniforması vardı.” (2013; 43)

EM3:” Kapının önünde duran solgun yüzü genç, beyaz lake kapıya dayanmıştı. Elleri arkasındaydı. Sırtında Prens Heinrich’in mor üniforması vardı.” (1972; 42-43)

KM’de tek cümle şeklinde ifade edilen metin, EM1, EM2 ve EM3’de çevirmenler tarafından erek metinde cümle dilbilgisel düzgüleştirilerek bölme-bölünme ve yer değiştirme stratejileri uygulanarak birden fazla cümle şeklinde çevrilmiş, EM1’de “yüzlü” sözcüğü eklenmiş ve tüm çevirmenlerce, kaynak metin hedef kültürün özelliklerini göz önünde bulundurarak uyarlama stratejisiyle hedef kültüre aktarılmıştır.

Örnek 5:

KM: “ Er blieb vor den Umkleidekabine stehen, hörte die wirren Stimmen, heiser in mythischer Erregung sprachen sie von der sagenhaften Flugbahn des Balles; als wäre der Ball in übermenschliche Höhen entschwinden.” (1959; 48)

“EM1: “ Soyunma odasının önünde durup, karmakarışık seslere kulak kabarttı. Büyük bir heyecan içinde topun çizdiği efsanevi yoldan söz ediyorlardı. Onları duyan olsa topun insanüstü bir yüksekliğe sıçradığını sanabilirdi.” (1972; 53)

EM2: “ Soyunma odalarının önünde durdu, karmakarışık sesler duydu, heyecandan kısılmış sesleriyle topun efsanevi uçuşunu konuşuyorlardı; sanki top insanüstü yüksekliklerde ortadan yok olmuştu.” (2013; 49)

EM3:” Şimdi soyunma odasının önünde durmuş içeriden gelen sesleri dinliyordu. Artık destansı olmuş olan son vuruşunu tartışıyorlardı heyecanla seslerle. Sanki top Olimpos dağının tepesini aşmış gibi.” (1972; 50)

Burada da KM’de tek cümle şeklinde ifade edilen metin, EM1, EM2 ve EM3’de çev-

irmenler tarafından erek metinde cümle dilbilgisel düzgüleştirilerek bölme-bölünme ve yer değiştirme stratejileri uygulanarak birden fazla cümle şeklinde uyarlama stratejisiyle hedef kültüre çevrilmiştir. Ayrıca EM1’de “heiser” sözcüğünü çıkarma, “büyük”, “onları duyan olsa” kelime ve ifadelerinin kullanılmasıyla ekleme yapılmıştır. EM2’de “ortadan yok olmuştu” ifadesiyle değiştirme stratejisi uygulanmıştır. EM3’de “şimdi” ve “içerden” kelimeleri eklenmiş ve “tartışıyorlardı” ve “Olimpos dağının tepesi” ifadeleriyle değiştirme stratejileri uygulanmıştır.

Örnek 6:

KM: “ Leonores Schritte beruhigten ihn; vorsichtig ging sie im Atelier hin und her, öffnete Schranktüren, hob Kistendeckel, schnürte Pakete auf, entrollte Zeichnungen; selten kam sie ans Fenster, ihn zu stören; nur wenn ein Dokument kein Datum, eine Zeichnung keinen Namen trug.” (1959; 79)

“EM1: “ Leonore’nin adımları rahatlatıyordu onu; genç kadın sessizce atelyede oradan oraya gidiyor, dolap kapılarını açıyor, sandık kapaklarını kaldırıyor, plan rulolarını açıyordu. Ancak bir dökümanda tarih veya bir planda isim olmaması gibi ender durumlarda onu rahatsız edip, durduğu pencerenin yanına geliyordu.” (1972; 85)

EM2: “ Leonore’nin adımları adamı sakinleştiriyordu; kadın, atelyede dikkatle bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu, dolap kapılarını açıyor, kutuların kapaklarını kaldırıyor, paketleri ve çizim rulolarını açıyordu; ikide bir pencerenin yanına gelip adamı rahatsız etmiyordu; yalnızca bir belgenin tarihi, bir çizimin adı yoksa geliyordu.” (2013; 79)

EM3:” Leonore’nin adımları yaşlı adamı dinlendiriyordu. Kız, stüdyoda dolaşıyor, dolapları açıyor, çekmeceleri arıyor, paketlerin iplerini çözüyor, dürülmüş planları düzeltiyordu. Bir belgenin tarihi ya da bir planın adı yoksa geliyordu ancak pencere yanındaki adamın yanına.” (1972; 81)

KM’de tek cümle şeklinde ifade edilen

metin, EM1, EM2 ve EM3'de çevirmenler tarafından erek metinde cümle dilbilgisel düzgünlendirilerek bölme-bölünme ve yer değiştirme stratejileri uygulanarak birden fazla cümle şeklinde hedef metne çevrilmiştir. EM1'de "sessizce" ve "ender durumlarda" ve "genç" sözcüklerinin kullanılmasıyla ekleme, "Pakete" sözcüğünü çevirmeyerek çıkarma işlemi yapılmıştır. EM2'de birebir çeviri işlemi yapılmış, EM3'de "yaşlı" "iplerini" "dürülmüş" sözcükleriyle ekleme, kaynak metinde geçen "Tür", "Deckel" sözcüklerinin çevrilmemesiyle çıkarma, "düzeltiyordu" sözcüğüyle yorumlama stratejileri ve "Bir belgenin tarihi ya da bir planın adı yoksa geliyordu ancak pencere yanındaki adamın yanına." şeklinde çevrilerek devrik cümle yapısı kullanılmıştır.

Örnek 7:

KM: " Auf dem Platz des amerikarischen Offiziers saß jetzt das junge Mädchen, aß seine Frikadelle, nippte am Bier, kicherte; am Horizont konnte er den dunkelgrauen, schlanken Turm von Sankt Severin sehen, unversehrt. " (1959; 185)

EM1: " Amerikan subaylarının yerinde şimdi genç bir kız oturmuş buğulama domuz etini yiyor, birasını yudumluyor, gülüyor, ufukta Sankt Severin'in zarara uğramamış, ince, koyu gri kulesini görüyordu." (1972; 193)

EM2: " Amerikalı subayın yerinde şimdi genç kız oturuyor, kızarmış köftesini yiyor, birasını yudumluyor, kikirdiyor, ufukta Sankt Severin Bazilikası'nın ince koyu gri kulesi görünüyor, her şeyi yerli yerinde." (2013; 178)

EM3: "Şimdi de Amerikalı subayın yerinde genç bir kız oturmuş köftesini yiyor, birasını içiyor ve kıkırdayıp duruyordu. Ufukta St. Severin'in ince uzun ve hasar görmemiş kulesi görünüyordu." (1972: 184)

Bu örnekte de KM'de tek cümle şeklinde ifade edilen metin, EM1, EM2 ve EM3'de çevirmenler tarafından erek metinde

cümle dilbilgisel düzgünlendirilerek bölme-bölünme ve yer değiştirme stratejileri uygulanarak birden fazla cümle şeklinde hedef metne çevrilmiştir. Sözcüğü sözcüğüne çevrilmiştir. EM1'de çevirmen, kaynak metinde geçen "Frikadelle" sözcüğünü "buğulama domuz eti" şeklinde çevirerek yanlış tercüme etmiştir. EM2'de "unversehrt" sözcüğünü "her şey yerli yerinde" şeklinde çevrilerek yorumlama stratejisi uygulanmış, EM3'de "uzun" sözcüğü eklenmiştir.

Örnek 8:

KM: " Schrella zog den Zigarettentrauch tief ein, blickte über die Brillengläser hinweg Nettlinger an, während er seine Krawatte band, den Hemdkragen wieder herunterklappte." (1959; 201)

EM1: " Schrella sigara dumanını iyice içine çekip, boyunbağını bağlayıp, yakasını yine düzeltirken gözlüklerinin üstünden Schrella'yı süzdü." (1972; 208)

EM2: " Schrella, sigaranın dumanını derin derin içine çekti, boyunbağını takıp gömleğinin yakasını tekrar aşağı indirirken gözlerinin camlarının üzerinden Nettlinger'i süzdü." (2013; 193)

EM3: " Schrella sigarasından derin bir nefes çekerken gözlüğünün üstünden Nettlinger'e baktı." (1972; 199)

EM1'de bire bir çeviri işlemi uygulanmış, EM2'de "derin derin" ikilemesinin kullanılmasıyla yerileştirme işlemi, "gözlerinin camlarının üzerinden" şeklinde çevrilerek yanlış çeviri işlemi yapılmış, EM3'de çevirmen kaynak metinde geçen "während er seine Krawatte band, den Hemdkragen wieder herunterklappte" cümlesi çevirmeyerek çıkarma işlemi yapmıştır.

Örnek 9:

KM: " Der junge Bankbeamte blickte mitleid auf, als Schrella seine fünf englischen Schillinge und dreißig belgischen Franken über die Marmortheke schob." (1959; 245)

“EM1: “ Schrella beş İngiliz şilini ve otuz Belçika frangını mermer bankonun üzerine sürdüğünde genç banka memuru acıyarak baktı.” (1972; 252)

EM2: “ Schrella, beş İngiliz şilini ve otuz Belçika frangını mermer tezgâhın üzerine koyduğunda, genç banka memuru acıyarak başını kaldırdı.” (2013; 233)

EM3:“ Genç banka memuru acıyarak baktı mermer bankın üzerine beş İngiliz şilini ile otuz Belçika frangını yayan Schrella’ya.” (1972; 240)

EM1, EM2 ve EM3’de sözcüğü sözcüğüne çeviri işlemi yapılmış, EM3’de devrik cümle yapısı kullanılmıştır.

Örnek 10:

KM: “ Sie legte den Hörer auf, ging auf den Portier zu, öffnete schon den Mund, um nach dem Weg zu Fähmels Zimmer zu fragen, als ein fremdes, nicht sehr lautes, sprödes Geräusch sie erschreckte.” (1959; 311)

“EM1: “ Ahizeyi yerine koyup, kapıcıya doğru ilerledi, fakat Faehmel’lerin odasına giden yolu sormak için daha ağzını açmadan pek yüksek olmayan, kulağına yabancı gelen kuru bir sestən korkup irkildi.” (1972: 319)

EM2: “ Kadın ahizeyi yerine koydu, resepsiyoncuya doğru ilerledi, tam Fähmel’in odasının yerini sormak için ağzını açmıştı ki, çok yüksek olmayan, yabancı, sert bir ses onu yerinden sıçrattı.” (2013; 294)

EM3:“ Leonore telefonu kapatıp Jochen’e yaklaştı. Tam Faehmellerin odasını soracaktı ki birden çok yabancı bir patlama sesi ile fırladı yerinden.” (1972; 302)

EM1, EM2 ve EM3’te çevirmenler serbest çeviri işlemine başvurmuşlardır. EM1’de “irkildi” kelimesi eklenmiş, EM2’de “yerinden sıçrattı” ifadesiyle yorumlama ve EM3’de “Tam Faehmellerin odasını soracaktı ki birden çok yabancı bir patlama sesi ile fırladı yerinden” cümlesiyle devrik cümle yapısı kullanılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada Heinrich Böll tarafından 1959 yılında yayımlanan “Billiard umd halb zehn (Saat dokuz buçukta bilardo) ”adlı romanın Türkçeye çevrilen üç farklı çevirisi Gideon Toury’nin ileri sürdüğü erek odaklı çeviribilim kuramının öngördüğü normlar ışığında çözümlenmiştir. Toury’nin süreç öncesi normları değerlendirildiğinde eserin çevirmen tarafından doğrudan kaynak dilden çevrildiği, bir aradilin söz konusu olmadığı tespit edilmiştir. Çeviri çözümlemesi aşamasında kaynak metinden alınan cümlelerin, çeviri eserdeki karşılıkları ile benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Toury’nin erek odaklı kuram anlayışına göre kaynak metne yakın olan çeviriler “yeterli”, erek metne yakın olan ve erek dilin kurallarına uygun olan çeviriler de “kabul edilebilir” dir. Ancak birebir eşdeğerlik sağlanması da söz konusu değildir. Dolayısıyla kaynak metne daha yakın olduğunu düşündüğümüz çeviriler “yeterli”, erek metne daha yakın olan çeviriler ise “kabul edilebilir” çeviri olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak erek metin, dil ve kültüre yakınlıklarından dolayı EM1, EM2 ve EM3 için kabul edilebilir ölçüde bir çeviri olduğu, aynı zamanda EM1, EM2 ve EM3 kaynak metin, dil ve kültüre sadık olduğu için yeterli bir çeviri olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu bu durumda çevirmenlerin aynı anda hem “yeterli çeviri” anlayışını hem de “kabul edilebilir çeviri” anlayışını benimsediğini göstermektedir. Bu üç çeviri eserde en çok kullanılan çeviri stratejileri: ekleme, yer değiştirme, yorumlama, çıkarma, açıklama, uyarlama ve yerileştirme olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada amacımız, yapılan çevirilerin kaynak metin ile ne ölçüde benzeştiklerini ortaya koyabilmektir. Bu çalışmanın ilgili alanda araştırma yapacak kişilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Böll, Heinrich (1959), *Billiard um halb zehn*, München, Deutscher Taschenbuch Verlag.

- Böll, Heinrich (1972), *Dokuz Buçukta Bilardo* (Çeviren: Çiğdem Bozdoğan), İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Böll, Heinrich (1972), *Dokuz Buçukta Bilardo* (Çeviren: Mehmet Harmancı), İstanbul, Milliyet Yayınları.
- Böll, Heinrich (2013), *Dokuz Buçukta Bilardo* (Çeviren: Ayça Sabuncuoğlu), İstanbul, Can Sanat Yayınları.
- Göktürk, Akşit: (1994), *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Ricoeur, P. (2008), *Çeviri Üzerine* (Çev. Sündüs Öztürk Kasar), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Suçin, M. H. (2013), *Öteki Dilde Var Olmak: Arapça Çeviride Eşdeğerlik*, İstanbul, Say Yayınları.
- Tahir-Gürçağlar, Şehnaz (2011), *Çevirinin ABC'si*, İstanbul, Say Yayınları.
- Toury, G. (1995), *The Nature and Role of Norms in Translation: Descriptive Translation Studies and Beyond*, Amsterdam: John Benjamins Publishing House.
- TDK (1998), *Türkçe Sözlük*, Ankara, TDK Yayınları.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Tanrikulu, L. (2018). A Contrastive Analysis of "Billiards at Nine Thirty", A Novel Written By The German Author Heinrich Boll And Translated Versions of the Book According to Gideon Toury's Target-Oriented Theory - Heinrich Böll'ün "Dokuz Buçukta Bilardo" Adlı Eseri ve Türkçe Çevirilerinin Gideon Toury'nin Erek Odaklı Kuramına Göre Karşılaştırmalı İncelenmesi, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7669>, Number: 70 Autumn I 2018, p. 201-209.

